

**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА;
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ**

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.5.1>

ІВАНЧЕНКО О. М.

ДИСКУРС ЛЕГІТИМНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

DISCOURSE OF LEGITIMACY OF JUSTICE

Анотація. У статті досліджено аспекти легітимності правосуддя. Зазначено, що сучасна держава відіграє ключову роль у процесах легітимації правосуддя, виступаючи невід'ємним ланцюгом створення належних умов для втілення у життя та захисту прав і свобод. З іншого боку, державні органи забезпечують дотримання законів і вживають заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян. Це може включати захист прав через правоохоронні органи, судову систему та інші інституції. Наголошено, що через судові рішення держава підтверджує легітимність правових норм і забезпечує їх реалізацію. Визначено, що державна влада при використанні механізмів примусу має можливість впливати на суспільство. Аргументовано, що соціальне суспільство, сфера парадигми та поява громадянського суспільства ведуть до зміни самого фундаментального механізму правового впливу, нівелюючи заснований на насильстві інститут примусу. Констатовано, що державна влада реалізує будь-які правові акти без необхідності схвалення їх іншими суб'єктами. Разом із цим, суспільство може вважати існуючу судову систему легітимною, якщо вона забезпечує рівність перед законом і справедливий доступ до правосуддя для всіх громадян. Визначено, що легітимність правосуддя базується на демократичних принципах і фактичній відповідності фундаментальним моральним цінностям, а також допомагає зрозуміти, чому певні правові норми або інституції мають підтримку суспільства, тоді як інші можуть бути спростовані або відкинуті. Наразі судді виступають у ролі суб'єктів, які безпосередньо задіяні в безперервному процесі формування, адаптації та модернізації права. У підсумку, все це звужується до проблеми легітимності та легітимації юридичних рішень влади, порівняно нове інтелектуальне завдання: не задовольняючись відсиленнями до загально-відомих істин, заново і постійно генерувати нові аргументи на доказ цінності правосуддя, легітимація якого стає можливою лише як перманентний процес. Наголошено, що сьогодні одним із головних напрямків при коригуванні сучасної правової політики України має стати вдосконалення роботи системи правосуддя, зокрема боротьба з корупцією та забезпечення незалежності суддів; підвищення доступності судових послуг та впровадження електронного судочинства для зручності громадян і прозорості процесів; впровадження європейських стандартів у сфері правосуддя, права людини; підтримка міжнародної

співпраці в контексті безпеки, протидії тероризму, боротьби з організованою злочинністю.

Ключові слова: *легітимність правосуддя, легітимність права, правова політика, судовою влада, криза легітимності, справедливність, права людини, модернізація права.*

Abstract. The article examines aspects of the legitimacy of Justice. It is noted that the modern State plays a key role in the processes of legitimization of Justice, acting as an integral chain of creating appropriate conditions for the implementation and protection of rights and freedoms. On the other hand, public authorities enforce laws and take measures to ensure the rights and freedoms of citizens. This may include protecting rights through law enforcement agencies, the judicial system, and other institutions. It is noted that through court decisions, the state confirms the legitimacy of legal norms and ensures their implementation. It is determined that state power, when using coercive mechanisms, has the ability to influence society. It is argued that social society, the sphere of the paradigm and the emergence of civil society lead to a change in the most fundamental mechanism of legal influence, leveling the institution of coercion based on violence. Society can consider the existing judicial system legitimate if it ensures equality before the law and fair access to justice for all citizens. It is determined that the legitimacy of justice is based on democratic principles and actual compliance with fundamental moral values, and also helps to understand why certain legal norms or institutions have the support of society, while others can be refuted or rejected. Now judges act as subjects who are directly involved in the continuous process of forming, adapting and modernizing law. As a result, all this narrows down to the problem of legitimacy and legitimization of legal decisions. Thus, a relatively new intellectual task arises: not content with references to well-known truths, to re- and constantly generate new arguments to prove the value of justice, the legitimization of which becomes possible only as a permanent process. It is noted that today one of the main directions in the adjustment of the modern legal policy of Ukraine should be the improvement of the work of the justice system, in particular, the fight against corruption and ensuring the independence of judges; increasing the availability of judicial services and the introduction of electronic legal proceedings for the convenience of citizens and transparency of processes; the introduction of European standards in the field of justice, human rights; support for international cooperation in the context of security, countering terrorism, and Combating Organized Crime.

Key words: *legitimacy of justice, legitimacy of Law, Legal Policy, judicial power, crisis of legitimacy, justice, human rights, modernization of law.*

Постановка проблеми. Питання про легітимність правосуддя в науці і практиці є достатньо новим. До цього часу правознавцями ще остаточно не встановлено, яким чином ця категорія виявляє себе в генеральній функції судової влади.

В результаті теоретичного осмислення і нормативного оформлення принципу поділу влади в сучасних державах сформувався певний правовий дискурс. Водночас науковці замало приділяють уваги судовій гілці влади, а питання легітимності правосуддя ними майже зовсім сьогодні не досліджуються. В той самий час надання цьому типу влади статусу незалежної й самостійної гілки влади у державі, покладення на судову владу контрольних функцій, її роль в системі стримувань та противаги, на наше переконання, актуалізує проблему легітимності правосуддя та вимагає до неї підвищеної уваги. Ситуація відмови для суду у наданні йому статусу політичного інституту з причин його необхідної неупередженості, і в той самий час очікування від такого суду остаточних рішень, які легітимують порядок в дестабілізованому суспільстві, видається досить проблемною.

У перспективі суспільство очікує від правосуддя того, що воно нарешті вирішить певні завдання, які паралельно виступають основою його легітимності, зокрема, відновлення справедливості тощо.

Разом із цим, вимоги легітимності правосуддя не обмежуються сферою інституціоналізації права і політики, хоча в цьому напрямку правосуддя значно просунулося вперед порівняно з попередніми епохами.

Усе вищезазначене і зумовило актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів легітимності правосуддя.

Аналіз наукових публікацій. Теоретичні та практичні особливості поняття легітимності в сфері науки держави і права досліджували такі українські науковці як: Є. Бистрицький, А. Богачов, В. Дудченко, Ю. Калюжна, О. Коваль, В. Кокорський, Т. Кравченко, П. Манжол, І. Музика, В. Невідомий, М. Неліп, В. Нечипоренко, Ю. Оборотов, С. Олефіренко, О. Петришин, І. Рибак, Т. Сивак, О. Скрипнюк, С. Сливка, Л. Спинка, М. Тур, В. Федоренко, Х. Хвойницька, М. Цвік, Н. Юськів, та інші.

Питання винайдення засобів легітимації державно-правових інституцій в межах сучасної теорії права досліджували такі зарубіжні вчені як: К. Апель, Р. Арон, М. Вебер, Ю. Габермас, Р. Дворкін, І. Кант, Д. Лок, Н. Луман, Е. Макінтайр, Т. Парсонс, Д. Ролз, Ч. Тейлор, С. Хантінгтон, Х. Хайнінг та інші.

Теоретико-правові основи правосуддя досліджувалися такими вченими як: С. Головатий, А. Колодій, М. Козюбра, В. Комаров, В. Смородинський, П. Рабінович, В. Тацій, С. Шевчук.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи специфіку і вектор еволюції правосуддя, можна переконатися в тому, що, по-перше, суд являє собою не просто один з інститутів національної правової системи, його природа і діяльність виходять з архетипових і символічних основ кожної конкретної цивілізації, які отримують вираження у вигляді релігійного світогляду, філософського і наукового світорозуміння. По-друге, легітимність і процеси легітимації інститутів правосуддя завжди були і залишаються «зоною особливої уваги» в рамках механізму забезпечення легітимності і легітимації інститутів публічної влади сучасної держави, ефективність функціонування якої, в свою чергу також знаходиться під значним впливом факторів легітимності правосуддя. Тим чи іншим чином проблематика легітимності судової влади та правосуддя завжди ускладнює процеси легітимації влади в державі.

Гіперболізуючи відмінності в політико-правових дослідженнях легітимності правосуддя, для дослідника також існує ризик упустити адекватне сприйняття суті та динаміки відповідних інститутів і правових явищ. Тому вищевказані аспекти дають нам розуміння необхідності застосування помірною і зваженого підходу.

Можна з упевненістю стверджувати, що культурно-історична еволюція людського роду, незважаючи на її дивовижний різноманітний предметно-матеріальний і ментальний зміст, все ж дозволила сформувати певні ключові форми генерування та регенерування кожного разу специфічної єдності суспільства і світобудови з людиною. Слід зауважити, що такі форми насилу піддаються однозначній концептуалізації, особливо використовуючи сформовані підходи до розуміння природи соціокультурної еволюції, які спираються на цивілізаційну, лінійну або яку б то не було іншу парадигму і її терміни. Вся справа в тому, що ці форми містять переплавлені елементи таких категорій, як предметна і символічна діяльність людини. Виходячи з цього, вони не можуть бути віднесені до будь-якої однієї сфери життя соціуму.

В історії культури накопичено чимало прикладів того, яким саме чином різні грані суду виражали собою мінливу структуру людського суспільства, його ієрархію, панівні типи влади, духовності тощо.

Суд являє собою не просто черговий соціально-культурний інститут. Його сутність і функціонування пов'язані з фундаментом самої культури, цивілізованості (в широкому сенсі слова) як специфічного способу організації людського буття, майже завжди орієнтованого на ті чи інші релігійні, метафізичні та інші смисли і цінності. Наявність судової практики в суспільстві і в житті майже кожної окремої людини свідчить про певну координованість соціально значущої діяльності. Всім нам навіть з буденної практики прекрасно відомі такі метафори, як «суд серця», «суд розуму», «суд громадської думки», «одноосібний суд», «колективний суд», «божий суд», «суд історії», «суд часу», «праведний суд», «суд совісті» тощо. Якщо ми звернемося до тієї чи іншої епохи в історії східної чи західної культури, то майже зі стовідсотковою ймовірністю виявимо превалювання якоїсь певної метафори суду. Звичайно, це не просто гра слів.

У своїй книзі «Феноменологія духу» [1] Г. Гегель намагається характеризувати природу правосуддя. Вчений пов'язує її з проблемами щодо окремої людини і соціуму в цілому. Разом із цим, філософ був переконаний, що правосуддя корениться в протиріччях процесів становлення інститутів державної влади. Г. Гегель стверджує: «окрема особа, яка шукає задоволення в насолоді своєю одиничністю, знаходить його в сім'ї, а необхідність, в якій згасає

задоволення, є її власна самосвідомість як громадянина свого народу; або це є знання закону серця як закону всіх сердець, знання свідомості самості як визнаного загального порядку; це чеснота, яка насолоджується плодами того, що принесено нею в жертву; вона здійснює те, до чого прагне, а саме, зводить сутність до справжньої дійсності, і це загальне життя є її насолода» [1, с. 212].

Г. Гегель зазначає, що наявність судової практики в культурі не є ознакою якоїсь аномалії. У цьому сенсі недосконалість суспільного життя не треба оцінювати з етичної, моральної точки зору. Це порожні розмови. Причому, що дуже важливо, природа правосуддя і суперечливий характер розвитку людини та суспільства пов'язані не як просте відношення цілого і частин. Таке примітивне співвідношення не могло б стати підставою життєвого механізму соціуму [1, с. 213].

В своїй іншій праці «Філософія права» [2] Г. Гегель наголошує, що «сама людина, індивідуальна свідомість в самому собі, являє собою своєрідний дух, сутність як початок і кінець розвитку. Але проблема полягає в тому, що вона присутня як абстрактна тотожність, що повинна стати самоствердженою реальністю людини, що є можливим тільки історично. І суб'єкт, і об'єкт правосуддя – це не шматочки цілого, а саме це ціле, що втілює в них моменти свого дійсного становлення. Справедливість врівноважує ці моменти» [2, с. 139].

За словами Г. Гегеля: «правосуддя не є ні чужою, що знаходиться по той бік, сутністю, ні негідною сутністю діяльності взаємних підступів, зради, невдячності і т. д., яка творила б суд у вигляді безглузлого випадку, як якийсь незрозумілий зв'язок і несвідомі дії та потурання; навпаки, будучи правосуддям людського права – правосуддям, яке повертає у загальний початок з рівноваги для себе – буття, незалежність станів і індивідів, – воно є правлінням народу, яке становить наявну індивідуальність загальної сутності і власну, що володіє самосвідомістю, волю усіх» [2, с. 141].

Таким чином, здійснення правосуддя може лише здаватися таким собі суто зовнішнім діянням по відношенню до індивіда. Таке сприйняття знаходить міцність тільки тоді, коли свідомість індивіда абсолютизує своє власне наявне буття, замикається в ньому і намагається знайти виправдання, певну «правду» прірви, що утворилася між ним і соціумом.

Аналізуючи інституційний та структурно-функціональний виміри, можна говорити про те, що правосуддя являє собою складний багаторівневий політико-правовий феномен, є найважливішою формою функціонування інститутів публічної влади, яка корелює з еволюційними процесами різних систем правосуддя, обумовлюється специфікою взаємодії традицій та інновацій політико-правового характеру, на яку паралельно впливають реформаторсько-контрреформаторські процеси, і яка покликана в межах встановленої законом та іншими правовими джерелами компетенції вирішувати різні за своїм змістом, причинами виникнення і наслідками, які настають, юридичні конфлікти.

Такий підхід до осмислення інституційної та соціально-правової природи правосуддя пов'язаний, перш за все, з розвитком самого права в європейському публічно-владному просторі, який також не був однаковим, хоча, безумовно, і мав спільні риси.

Справа ускладнена ще й тим, що в науковій літературі практично відсутня розробка проблеми легітимності правосуддя як соціокультурного явища, що виявляє в юридичній сфері лише одну зі своїх граней. Традиційне уявлення про правосуддя має на увазі під його легітимністю позитивно-правовий аспект судової діяльності в суспільстві, тоді як глибинна сутність правосуддя і суду як культурного інституту далеко не вичерпується вказаною сферою.

Дуалізм природного і позитивного права можна назвати «дуальністю», «двоїстістю», відректися від абсолютизації та незмінності природного права, наполягати на його постійному оновленні як дійсного права, у тому числі й за допомогою дійсності (і легітимності) правосуддя, яка санкціонує його [3, с. 78].

У позитивному правопорядку діяльність судової влади була повністю форматизованою. Теорія трактування волі законодавця, сформована при абсолютизмі, сприймала виключно дослівне трактування конкретної норми, що використовувалася. Тлумачення звужувалося до формування з боку судді дедуктивного силогізму і не мало на увазі звернення до будь-яких позаконних явищ [4, с. 114].

Свого часу Г. Гарт апелював тим, що «правило визнання» має місце у формі узгодженої діяльності певних суб'єктів (головними з яких є суди), іншими словами, соціологізував параметр дійсності права. Не без участі Г. Гарта, приблизно в другій частині XX ст. включення до

позитивізму теоретичного аналізу соціологічних і психологічних складових перетворилося на досить популярне «віяння» [5].

«Правило визнання» Г. Гарта повністю відповідає його функції в правовій системі, головній нормі Г. Кельзена. Але якщо брати до уваги рішення (в рамках певної теорії) проблеми співвіднесення між нормою і фактом, то Г. Гарт (що суперечить теорії Г. Кельзена) чітко керується фактичністю «правила визнання», його реальною наявністю, яка виключає навіть саму постановку питання про дійсність правила визнання [5, с. 35]. У правосудді воно розглядається як реально наявна, складна, але узгоджена практика судів, офіційних та інших осіб щодо встановлення юридичної дійсності правил на підставі критеріїв, які дає «правило визнання» [5, с. 36].

Саме згода суб'єктів судової та будь-якої іншої соціальної діяльності, яка є фундаментом кінцевого правила визнання, на думку Г. Гарта, являє собою також і параметр визнання юридично дійсними інших правил. Таке конвенціоналістське трактування права Г. Гарт наводить у власній статті [5].

Але будь-який абсолютизм у розумінні природи права призводить лише до помилкових висновків про його сутність, а відтак стає перепорою до належної легітимації правосуддя суспільством. Із цього приводу Е. Паттаро зазначав, що позитивізм аж ніяк не уникає вказівки на соціальну ефективність норми, нехай і мінімальної, як критерій її дійсності [6, с. 201]. Таким чином, позитивізм приходить до питання легітимації правосуддя, але тільки частково.

Потрібно розглянути ще одну важливу складову легітимності правосуддя – конструктивізм. Конструктивізм – це різномірна група теорій, створених у психології, соціології, філософії, які підкреслюють ідею неотражательной, конструктивної природи пізнання, мовну та культурно-історичну обумовленість свідомості, опосередкованість пізнання і розуміння світу індивідуальними конструктами, сформованими в онтогенезі, ідею конструктивного альтернативізму (безлічі способів концептуалізації подій) та плюралізму істини. Головною ідеєю конструктивізму є уявлення про пізнання як активну побудову образу об'єктів і подій, що пізнаються у свідомості суб'єкта, на відміну від відображення і репрезентації [7, с. 3].

Мається на увазі, що у судовому процесі норма застосовується виключно до її буквального тексту, до «букви» закону. Виходячи з цього, можна дійти дуже важливого висновку: не існує правових явищ, які не є паралельно економічними, психічними тощо, інакше кажучи – соціокультурними явищами. Наведені ознаки сутності правосуддя вказують на його внутрішню діалогічність, яка виявляється у взаємній обумовленості ознак права та судової діяльності і системи права як соціального бачення юридично обґрунтованого механізму його безперервного відтворення. Своєю чергою, показником діалогічності правосуддя можна вважати його легітимність – визнання з боку людей, які є носіями статусу правових суб'єктів.

Покращення стандартів правосуддя, як і будь-якої іншої сфери суспільного життя, можливе лише за рахунок спільних зусиль суспільства й держави. Натомість доводиться констатувати, що сьогодні й суспільство, і держава не завжди спільно вивіряють вектор руху в бік правової держави. Трапляється, що судова влада позиціонується іншими гілками державної влади і сприймається суспільством як джерело більшості проблем, які існують у країні, що, безперечно, створює нові проблеми [6, с. 108].

В. Смородинський стверджує, що в легітимаційному просторі правосуддя, тобто саме на цьому (третьому) рівні правової реальності, право виникає із закону. За його словами, право і є тим, що виникає із закону в процесі правосуддя, а не лише тим, на підставі чого ухвалюється закон. «Безперечно, право є ефективним соціальним регулятором, раціональним засобом упорядкування людської діяльності в суспільстві. Проте його регулятивні властивості й ефективність не слід ідеалізувати і переоцінювати» [8, с. 258].

Однак не тільки нормотворчість є необхідним компонентом розуміння легітимності правосуддя. Так, Р. Алексі цілком слушно вносить в поняття права і процес правозастосування, розрізняючи норми та принципи права. Право, на думку дослідника, включає правові принципи, нормативні документи, які виконують функцію аргументації певного рішення суб'єкта, що діє в площині правової невизначеності з метою реалізації претензії на правильність. Сама ідея про збалансування складових правопорядку полягає у врівноваженні між собою правил, які є втіленням реального виміру права, і принципів, що представляють

ідеальний вимір. Наприклад, суддя виносить своє рішення «по суті», керуючись передусім моральними принципами, а «за формою» – спираючись на принципи права [9, с. 194].

Необхідно встановити чітке співвідношення обох цих складових, однак для суб'єкта, який застосовує правосуддя, це не повинно стати проблемою, якщо ми говоримо про конституцію розвиненої, демократичної держави. Роль судді в такій ситуації полягає в тому, щоб досягти балансу між принципами через процес їх оптимізації. Але і в інших системах права рішення судді має претензію на правильність і моральність.

За приклад можна взяти концепцію І. Канта, де чітко позначена регулятивна складова ідеї моралі як мети, що має бути досягнута [10].

Права людини як морально аргументовані умови її особистих прав і свобод, перебуваючи безпосередньо в площині правосуддя, в цій ситуації набувають універсального характеру потенційного, орієнтуючого параметра дійсності наявних конституційних нормативних порядків за європейським зразком. Це, власне, і є легітимісним параметром судової діяльності.

У свою чергу динаміка природного права виявилася в ході деліберативної (Ю. Габермас [11], Р. Алексі [9]), і судової інтерпретації (Р. Дворкін [12]), і в процесі пошуку суддями, чиновниками «правильного» рішення (Д. Колон-Ріос [13]) тощо.

У праві завжди має місце конфлікт розуміння законодавця і адресата. Пошук спільного розуміння – єдиний вихід із цієї ситуації [14, с. 78].

Зокрема, М. Ван Хук вважає, що наразі судді виступають у ролі суб'єктів, які безпосередньо задіяні в безперервному процесі формування, адаптації та модернізації права. У підсумку, все це зводиться до проблеми легітимності та легітимативності юридичних рішень. Якраз комунікативний процес між сторонами розглянутих справ і суддями повинен стати джерелом виявлення істини [14, с. 58].

Наразі маємо всі підстави припускати, що комунікативні стратегії сучасного правознавства уявляють собою один із ключових напрямів розвитку легітимності правосуддя, який може інтегрувати у свою систему посткласичну раціональність і посткласичне праворозуміння.

Ю. Габермас, своєю чергою, висловлює критичне ставлення до класичної раціональності, відзначаючи її метафізичним аналізом і порівнюючи з нею постметафізичне мислення та посткласичну раціональність [15, с. 312].

Зазначимо, що раціональне розуміння суспільства, яке склалося в епоху Просвітництва, досить часто зустрічається у працях вчених сучасності, однак дуже поверхнево і часом невірно тлумачиться ними, що пов'язано з відривом від реальності буття.

Л. Кіоссе цілком обґрунтовано зауважує, що в умовах становлення інформаційного суспільства одним із основних завдань демократичного розвитку стає встановлення легітимності, яка б відповідала вимогам часу та сприяла ефективному політичному діалогу влади та громадянського суспільства [16, с. 228].

Відповідно, сучасна свідомість повинна відійти від ілюзій про абсолютне домінування раціональної свідомості над усіма іншими її видами та формами в тому числі і в системі правосуддя.

Зрозуміло, це ще не говорить про перехід до ірраціональних джерел легітимності правосуддя, йдеться лише про інакше розуміння класичної теорії раціональності, що сформувалася під впливом так званого «проекту Просвітництва» [17, с. 122].

Можна зробити висновок, що теорія праворозуміння легітимності правосуддя не може сприйматися як позитивістська або соціологічна. Теорія Ю. Габермаса сформована на основі подолання монологічності метафізичного мислення, що пов'язується з філософією суб'єкта. Ідея свободи в його концепції посідає головне місце, а рівність, своєю чергою, повністю виключається з ідеї комунікації, яка має пряме відношення до теорії мовних актів.

Будь-який судовий процес є «ареною», де представниками кожної сторони є професійні юристи, звичайний громадянин у такому процесі має чітко визначений правовий статус. У процесі судового розгляду такі громадяни не можуть брати активну участь через нерозуміння юридичної спеціальної термінології, а отже аргументація певного рішення їм також буде незрозумілою. Для того, щоб змінити усталену ситуацію, потрібно щось більше, ніж обмежений «механічно-інструментальний» підхід до правового регулювання [18, с. 105].

Зокрема, однією з причин слабкості легітимності правосуддя, викликаній кризою легітимності судової влади, чимало дослідників вважають саме її деперсоніфікованість, яка, своєю чергою, веде до відсутності суб'єкта відповідальності. Можливість одноосібного прийняття рішення передбачає особисту відповідальність того, хто його приймає. Зворотною стороною, здавалося б, демократичної колегіальності, є розмивання відповідальності й особиста безвідповідальність, що, як не парадоксально, може привести до повної кризи легітимності правосуддя.

Демократія є публічним явищем за своєю природою, а значить – публічними є як інститути, що розвиваються в її надрах, так і соціальні практики, що складаються у вільному суспільстві.

Але з роками через появу такого поняття, як соціальна держава, особливу важливість здобула участь громадян у юридичних процедурах. Досить масштабне поширення юридичних процедур, безпосередньо пов'язаних із залученням до процесу ухвалення юридичних рішень громадян, які не є професіоналами у сфері права, є однією із характерних рис розвитку права в Західній Європі. Це, в першу чергу, різні процедури посередництва та медіація – в рамках приватного права, а щодо публічного права – відновне правосуддя. Кожна процедура певною мірою орієнтована на зміцнення впевненості індивіда у його рівності з іншими в суспільстві, створюючи тим самим фундамент для легітимності права [19].

Незважаючи на численні спроби повноцінно впровадити процедуру медіації у вітчизняну судову систему, велика частина з них «провалилася». Причиною цьому слугує ніщо інше, як серйозна прогалина в обґрунтуванні необхідності цієї процедури для пересічних громадян, якій сприяє юридичний позитивізм. Але, незважаючи на проблеми впровадження медіації, цей процес обов'язково потрібно продовжувати, адже становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової культури суспільства, допоможе розвантажити систему судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів [20, с. 84].

Радянський період Української держави характеризується деформованою теорією права, фундаментом якої став позитивізм, і не дивно, що сьогодні ряд вітчизняних учених «старої формації» не може повноцінно усвідомити важливість медіації в правовій системі.

На наше переконання, медіація – це процедура, спрямована на збільшення рівня довіри суспільства до чинної правової системи, що, своєю чергою, підкріплює легітимність права.

Вітчизняна правова філософія повинна мати можливість пояснити важливість і актуальність участі в правовому полі простих громадян. Саме до цього не здатні сьогодні вчені, що перебувають під впливом концепції юридичного позитивізму.

Оскільки медіація являє собою альтернативний інструмент вирішення багатьох спорів, то будь-яка теорія, яка сприймає позитивістські постулати, спочатку є «ворожою» для зазначеної процедури. Таким чином, виключно юридична теорія, заснована на рівності й активності громадян, може стати прийнятним поясненням розвитку консенсуальних процедур.

Медіація у більшості наукових праць пов'язана з рівністю і деліберативною демократією. Таким чином, впровадження процедур медіації стає можливим тільки в разі їх схвалення з боку громадянського суспільства.

Сучасна держава відіграє ключову роль у процесах легітимації правосуддя, виступаючи невід'ємним ланцюгом створення належних умов для втілення у життя та захисту прав і свобод. З іншого боку, державні органи забезпечують дотримання законів і вживають заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян. Це може включати захист прав через правоохоронні органи, судову систему та інші інституції. Фактично, через судові рішення держава підтверджує легітимність правових норм і забезпечує їх реалізацію.

Акти судової влади є теж окремим питанням в юридичній науці і потребують свого подальшого дослідження.

В утвердженні легітимності правосуддя величезну роль відіграють цінності суспільства, належне співвідношення між ними і правом.

Т. Кузьменко робить висновок, що «...цінності можуть розглядатися як сукупність ідеалів, норм, які орієнтують, регулюють діяльність суб'єкта (індивіда, групи, суспільства), а також предметів, явищ, які покликані забезпечити його потреби та інтереси. Тобто цінностями можуть виступати явища як ідеальної, так і матеріальної сфери, які мають значущість для суб'єкта. Цінності, які стали переконаннями суб'єкта, його внутрішніми спонукальними силами, є ціннісні орієнтації» [21, с. 9].

Висновки. Аналізуючи інституційний та структурно-функціональний виміри, можна говорити про те, що правосуддя являє собою складний багаторівневий політико-правовий феномен, є найважливішою формою функціонування інститутів публічної влади, яка корелює з еволюційними процесами різних систем, обумовлюється специфікою взаємодії традицій та інновацій політико-правового характеру, на яку паралельно впливають реформаторсько-контрреформаторські процеси, і яка покликана в межах встановленої законом та іншими правовими джерелами компетенції вирішувати різні за своїм змістом, причинами виникнення і наслідками, які настають, юридичні конфлікти. Легітимність правосуддя базується на демократичних принципах і фактичній відповідності фундаментальним моральним цінностям, а також допомагає зрозуміти, чому певні правові норми або інституції мають підтримку суспільства, тоді як інші можуть бути спростовані або відкинуті. Наразі судді виступають у ролі суб'єктів, які безпосередньо задіяні в безперервному процесі формування, адаптації та модернізації права. У підсумку, все це звужується до проблеми легітимності та легітимації юридичних рішень. Сьогодні виникає порівняно нове інтелектуальне завдання: не задовольняючись відсиланнями до загальновідомих істин, заново і постійно генерувати нові аргументи на доказ цінності правосуддя, легітимація якого стає можливою лише як перманентний процес. Очевидно, що сьогодні одним із головних напрямків при коригуванні сучасної правової політики України має стати вдосконалення роботи системи правосуддя, зокрема боротьба з корупцією та забезпечення незалежності суддів; підвищення доступності судових послуг та впровадження електронного судочинства для зручності громадян і прозорості процесів; впровадження європейських стандартів у сфері правосуддя, права людини; підтримка міжнародної співпраці в контексті безпеки, протидії тероризму, боротьби з організованою злочинністю.

Список використаних джерел:

1. Hegel G. W. F. *Phenomenology of Spirit*. Revised ed. Edition by A. V. Miller. Oxford University Press, 1977. 640 p.
2. Hegel G. W. F. *Philosophy of Right*. Epicurus. Dover Publications Inc. 2005. 512 p.
3. Сливка С. Філософія права : навч. посіб. Київ : Аттика, 2012. 255 с.
4. Самбор М. Право як поняття та підходи до його розуміння. *Юридичні науки*. 2011. № 87. С. 59–63.
5. Hart H. L. A. *Positivism and the Separation of Law and Morals*. *Harvard Law Review*. 1958. Vol. 71. №. 4. P. 593–629.
6. Pattaro E. *A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence: Volume 1: The Law and The Right*. Springer-Verlag New York Inc. 2007. 408 p.
7. Чебан О. І. Гносеологічні засади конструктивізму в оцінюванні. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_2_10
8. Смородинський В. Зміст і межі регулювання людської діяльності правом. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 253–260.
9. Alexy R. *Recht, Vernunft, Diskurs*. Suhrkamp, 1995. 292 s.
10. Кант І. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2004. 238 с.
11. Habermas J. *Faktizität und Geltung: Beitrag zur Diskurstheorie des Rechts und Staatstheorie*. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1998. 704 p.
12. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / пер. з англ. Андрій Фролкін. Київ : Основи, 2000. 519 с.
13. Яковлева Л. Від соціального порядку до публічної влади: організаційні, інституційні та комунікативні засади легітимності. *Politicus*. 2019. № 4. С. 10–15.
14. Van Hoecke M. *Law as Communication*. Bloomsbury Publishing, 2002. 240 p.
15. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму. IV: Легітимація. *Філософія освіти*. 2016. № 1 (18). С. 6–35. DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2016-18-1-6-35>.
16. Кіоссе Л. М. Громадська думка як складова легітимної політичної влади. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. 2015. № 56. С. 227–233.
17. Вілков В. Діалектичний та історичний матеріалізм у структурі марксизму-ленінізму як філософського вчення й політико-ідеологічної доктрини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія*. 2021. Вип. 1. С. 114 – 141.

18. Юрійчук Є. П. Електоральна та референдна легітимація влади на пострадянському просторі: зовнішньополітичні аспекти : монографія. Чернівці : Рута, 2012. 479 с.
19. Susskind R. Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future. Oxford University Press; 1st edition. 2013. 208 p.
20. Данилюк О. О., Крікорова Е. К., Мельник М. Я. Медіація в Україні: проблематика та сучасний стан. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 81–84.
21. Кузьменко Т. В. Легітимація політичної влади : ціннісний вимір : атореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.01. Київ, 2012. 19 с.